

УДК 341.33

ПРОБЛЕМА РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 445 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Поповичук О.В., здобувач
кафедри кримінального права № 1
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті встановлено сутність об'єктивної сторони такого злочину, як незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала. Проведено порівняльний аналіз об'єктивної сторони злочинів, які передбачені ст. ст. 435 і 445 Кримінального кодексу України. Акцентовано увагу на обов'язкових ознаках об'єктивної сторони незаконного використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала.

Ключові слова: склад злочину, об'єктивна сторона, дія, обставини, предмет злочину.

В статье установлена сущность объективной стороны такого преступления, как незаконное использование символики Красного Креста, Красного Полумесяца, Красного Кристалла. Проведен сравнительный анализ объективной стороны преступлений, предусмотренных ст. ст. 435 и 445 Уголовного кодекса Украины. Акцентировано внимание на обязательных признаках объективной стороны незаконного использования символики Красного Креста, Красного Полумесяца, Красного Кристалла.

Ключевые слова: состав преступления, объективная сторона, действие, обстоятельства, предмет преступления.

Popovychuk O.V. PROBLEM IN DEFINITION THE OBJECTIVE SIDE OF CRIME, WHICH PROVIDED BY THE ARTICLE 445 OF CRIMINAL CODE OF UKRAINE

The article set the essence of the objective side of such crime as illegal use of symbols of the Red Cross, Red Crescent, Red Crystal. Were realized comparative analysis of the objective side in crimes which provided by the articles 435 and 445 of the Criminal Code of Ukraine. Attention is focused on the essential characteristics of the objective side of the illegal use of symbols of the Red Cross, Red Crescent, Red Crystal.

Key words: composition of crime, objective side, performance, circumstances, subject of crime.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження опосередкована виділенням міжнародної безпеки в окремий об'єкт кримінально-правової охорони, що є помітним показником усе більшої інтегрованості України у світове співтовариство. Крім того, цим самим Україна виконала зобов'язання, узяті на себе перед міжнародним співтовариством у зв'язку з ратифікацією Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. та Додаткових протоколів до них. Виділення злочинном проти миру, безпеки людства й міжнародного правопорядку незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала потребує детального теоретичного розгляду його складу.

Ступінь розробленості проблеми. Питанням незаконного використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в контексті кримінального права були присвячені праці таких учених, як П. Андрушко, Г. Анісімова, В. Базова, Ю. Дзюби, В. Гончаренка, Е. Давіда, І. Колодухи та низки інших.

Метою статті є визначення об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 445 Кримінального кодексу України (далі – КК України), і характеристика її відмінних ознак від злочину, який передбачений ст. 435 КК України.

Виклад основного матеріалу. Ст. 445 КК України визначено злочином незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала [2]. Будь-якому кримінальному злочину притаманний конкретний склад злочинну: об'єкт,

об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона. У цьому дослідженні нас цікавить установлення об'єктивної сторони розглядуваного злочину. Об'єктивна сторона злочину – це зовнішня сторона злочинної діяльності. Описуючи той чи інший злочин, законодавець частіше вказує на ознаки саме об'єктивної сторони. До них належать суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), злочинні наслідки й причинний зв'язок між ними. Ці ознаки є основними, тобто обов'язковими для більшості складів злочину. Відсутність хоча б одного з них означає відсутність злочину взагалі. Крім зазначених, об'єктивна сторона містить і деякі необов'язкові ознаки: спосіб, обставини, час, місце, знаряддя й засоби злочину. Але якщо закон безпосередньо вказує на які-небудь із них, то це означає, що така ознака є також обов'язковою [3].

Перед тим як перейти до безпосереднього встановлення ознак об'єктивної сторони незаконного використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, який передбачений ст. 445 КК України, необхідно звернути увагу на ст. 435 КК України, якою встановлено, що злочином проти встановленого порядку несення військової служби є незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею. Тобто, назви злочинів тотожні. Якщо законодавець використав одне й те саме формулювання, виникає питання: у чому між ними різниця? Відповідь на це питання можна отримати проаналізувавши склад злочинів, які передбачені ст. ст. 435, 445 КК України.

По-перше, варто зазначити, що ст. 435 поміщена в розділ XIX КК України «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби» [2]. Як слушно зазначає О. Сарнавський, виходячи із позиції законодавця щодо визначення об'єкта посягання військових злочинів, відображеної в назві розділу XIX КК України, основним безпосереднім об'єктом кожного військового злочину має визнаватись установлений порядок несення військової служби в конкретній сфері військової діяльності, яку законодавець мав на меті захистити кримінально-правовими засобами [4, с. 80].

Натомість ст. 445 поміщена в розділ XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Кримінально-правовій конструкції злочинів проти миру й безпеки людства притаманні деякі специфічні риси. Кваліфікація злочинів проти миру й безпеки людства пов'язана з вирішенням двох завдань:

– з одного боку, варто визначити те основне, загальне, що споріднює злочини проти людства з іншими злочинами;

– з іншого – установити те специфічне, що становить особливість таких злочинів.

Складність досліджуваної проблеми й у тому, що на міжнародному рівні не існує чітких критеріїв змісту міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру. Такі злочини часто називають «конвенційні злочини», «кримінальні злочини міжнародного характеру», «злочини, що порушують міжнародний правопорядок» тощо. Цілком зрозуміло, що, попри певну схожість указаних термінів, під ними часом розуміються різні види злочинів, а відповідно, і різний ступінь визнання суспільно небезпечних діянь як злочинних під час їх кваліфікації. Загальним об'єктом злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку є мир, безпека людства й міжнародний правопорядок [5, с. 75]. Тобто, у злочинів, які передбачені ст. ст. 435 і 445 КК України, різний об'єкт злочинну, на підставі якого здійснюється градація злочинів по розділах.

По-друге, злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку юридично відрізняються від воєнних злочинів саме тим, що вони застосовуються не тільки в контексті «війна», бо «час війни і миру для вчинення цих злочинів не має значення» [6].

Об'єктивна сторона злочину, який визначений ст. 435 КК України, – незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею, характеризується такими основними положеннями щодо об'єктивної сторони:

1) суспільно небезпечне діяння вчиняється в формі дії, а саме: носіння символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала особами, які не мають на те права; зловживання прапорами чи знаками Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала; зловживання пофарбуванням, присвоєнням санітарно-транспортним засобам;

2) це суспільно небезпечне діяння може бути інкриміновано за ст. 435 КК України тільки

ки тоді, коли воно буде вчинене в умовах воєнного стану або особливого періоду;

3) це суспільно небезпечне діяння може бути інкриміновано за ст. 435 КК України тільки тоді, коли місце його вчинення буде в районі воєнних дій;

4) настання негативних наслідків і причинно-наслідковий зв'язок не є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 435 КК України.

Злочинам, які визначені ст. ст. 435 і 445 КК України, притаманна така обов'язкова ознака об'єктивної сторони, як предмет злочину – символіка Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала. Виходячи зі змісту ст. 1 Закону України «Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та Червоного Кристала в Україні», можна встановити таке:

1) символіка Червоного Хреста – це емблема Червоного Хреста, у тому числі Міжнародного руху Червоного Хреста, зображення червоного хреста на білому тлі, назва зі словами «Червоний Хрест», розпізнавальні сигнали (спеціальні міжнародно визнані допоміжні сигнали: світлові, радіо-, електронні), що використовуються як захисні та розпізнавальні знаки для позначення осіб, рухомого й нерухомого майна;

2) символіка Червоного Півмісяця – це емблема Червоного Півмісяця, у тому числі Міжнародного руху Червоного Півмісяця, зображення червоного півмісяця на білому тлі, назва зі словами «Червоний Півмісяць» і розпізнавальні сигнали, що використовуються як захисні й розпізнавальні знаки для позначення осіб, рухомого та нерухомого майна;

3) символіка Червоного Кристала – це емблема Червоного Кристала, зображення червоної рамки у формі квадрата на білому тлі, що стоїть на одній зі своїх вершин, назва зі словами «Червоний Кристал», спеціальні міжнародно визнані допоміжні сигнали, що використовуються як захисні й розпізнавальні знаки для позначення осіб, рухомого та нерухомого майна.

Правовий режим використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала включає таке:

нормативний порядок використання емблем;

нормативний порядок використання назв;

нормативний порядок використання розпізнавальних сигналів [1].

Об'єктивна сторона злочину, який передбачений ст. 445 КК України, не характеризується такими обов'язковими ознаками, як спосіб учинення, обставини, час або місце. Крім того, відповідно до ст. 13 КК України, закінченням злочином визнається діяння, яке містить усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України. Тобто, настання шкідливих наслідків і причинно-наслідковий зв'язок теж не є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину, який передбачений ст. 445 КК України [2].

Виходячи з протилежного, можна встановити, що об'єктивна сторона злочину, який

передбачений ст. 445 КК України, – це вчинення суспільно небезпечного діяння, яке здійснене у формі дії:

1) порушення використання захисної функції символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в період воєнного стану або особливого періоду, крім тих, що підпадають під дію ст. 435 КК України;

2) порушення використання розпізнавальної функції символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала [1].

Прикладом порушення використання захисної функції символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в період воєнного стану або особливого періоду є порушення використання вказаної символіки для позначення медичних формувань, позначення нейтральних медичних зон і територій на місцевості, призначеній для захисту розташованих на ній поранених, хворих, цивільних осіб і медичного персоналу, а також усі дії, які не підпадають під об'єктивну сторону ст. 435 КК України.

Прикладом порушення використання розпізнавальної функції символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала є таке:

1) порушення використання емблеми Червоного Хреста для позначення будівель, споруд, медичних матеріалів і санітарно-транспортних засобів закладів охорони здоров'я, призначених для осіб, які потребують постійного медичного догляду; транспортних засобів, що використовуються для транспортування поранених і хворих; спеціально відведених місць або зон для подання першої медичної допомоги в населених пунктах, на дорогах, на підприємствах і в інших місцях, призначених для подання медичної допомоги; зон дислокації біженців під час збройних конфліктів і стихійного лиха;

2) порушення використання назв «Червоний Півмісяць», «Червоний Кристал» для позначення медичного, духовного персоналу іноземних організацій, що входять до Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, країни, а також майна таких організацій і не можуть бути використані для жодних інших цілей та в інших випадках;

3) порушення використання зазначених емблем чи слів на вивісках, плакатах, оголошеннях, листівках, або розміщення їх на товарах чи упаковках, або продаж цих товарів чи спроба продажу; спроба введення в обіг товарів, помічених таким чином; або використання зазначених емблем чи слів як елементів знака для інших емблем або найменувань;

4) використання слів «Червоний Хрест», «Червоний Півмісяць», «Червоний Кристал», комбінацій цих слів у найменуваннях підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; зображення емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала на знаках для товарів і послуг, промислових зразках; використання цих слів або зображень як елемента знака для товарів і послуг, промислових зразків чи найменувань згідно з чинним законодавством України; тощо.

Усі порушення використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала виходять із положень, які встановлюють порядок використання зазначеної символіки. Для встановлення незаконності використання символіки в конкретному випадку необхідно звертатися до інших нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні» від 08 липня 1999 р., Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. та Додаткових протоколів до них (Протокол I і Протокол II від 08 червня 1977 р., Протокол III від 08 грудня 2005 р.), Правил щодо використання емблем Червоного Хреста або Червоного Півмісяця національними Товариствами, ухвалених XX Віденською Міжнародною конференцією Червоного Хреста в 1965 р. та переглянутих Радою делегатів у Будапешті в 1991 р., і Резолюції I, прийнятої на XXIX Міжнародній конференції Червоного Хреста й Червоного Півмісяця у 2006 р. [1].

Висновки. Підсумовуючи наведене вище, доходимо висновку, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 445 КК України, виявляється в порушенні встановленого в міжнародно-правових актах і національному законодавстві режимі використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, але варто диверсифікувати дії, спрямовані на порушення цього порядку, відповідно до функціонального спрямування символіки.

Через ці самі причини постає обґрунтована необхідність у законодавчому перегляді змісту й конструкції ст. ст. 435, 445 КК України з урахуванням міжнародно-правових вимог. А відтак пропонується встановити кримінальну відповідальність за незаконне використання міжнародних захисних емблем і знаків, а також зловживання ними в одній ст. 445 КК України, ураховуючи диверсифікацію санкцій за вчинення передбаченого в ній злочину. У свою чергу, ст. 435 КК України доцільно виключити з розділу XIX КК України «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні : Закон України від 08.07.1999 р. № 862-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 32. – Ст. 36.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 1.
3. Коментар до Кримінального Кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vuzlib.net/beta3/html/1/9136/>.
4. Сарнавський О.М. Безпека людини як додатковий безпосередній об'єкт військових злочинів / О.М. Сарнавський // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 2. – Ст. 78–83.
5. Мохончук С.М. Проблеми юридичної кваліфікації злочинів проти миру і безпеки людства / С.М. Мохончук // Юрист України. – 2011. – № 4 (17). – Ст. 71–76.
6. Bassiouni M.Ch. Crimes Against Humanity in International Criminal Law / M.Ch. Bassiouni. – 2nd edition. – New York, 1999. – P. 23–25.